

debatt@klassekampen.no

IDEER

77

Klassikeren

Landbruk gir ikke bare landet rikdom; det er den eneste rikdommen landet kan kalle sin egen.

Samuel Johnson i «Universal Visiter», 1756

Om landbruksministeren vil løfte et vaklende norsk jordbruk, må

Bollestads sto

Christian Anton Smedshaug
JORDBRUK

Norsk jordbruks potensial for verdiskaping kan bare realiseres i spennet mellom en velfylt jordbrukspolitisk verktøykasse, størst mulig bruk av markedet og vilje til å bruke budsjettmidler. Nå stagnerer veksten i etterspørselen, samtidig som jordbruket hadde et dårlig år med fjorårets tørkesommer i Sørøst-Norge. Oljeprisen er igjen høy og renta synes på vei opp, og da stiger jordbrukets kostnader, samtidig som kostnadsveksten i liten grad kan dekkes inn gjennom økte priser eller økt volum.

Uvisse globale klimaeffekter og voksende usikkerhet rundt forsyningssikkerheten gjør at fokuset på selvforsyning blir stadig høyere i mange land. Beredskapen har forfalt i en rekke land, ikke minst i Europa, som nå er avhengig av kontinuerlig tilførsel av råvarer til før til dyr og mat til mennesker. De har ingen buffer som kan brukes ved forsyningssvikt. Selv nasjonale lager av såkorn og såfrø mangler.

Beredskapen er overlatt til markedet og forsynet. Mye av den reduserte nasjonale beredskapen skyldes at perioden etter murens fall i 1989 har vært preget av

stabilitet både politisk og værmessig. Da ble beredskaps- og lagerordninger utviklet over år, tatt ned. Det synes på tide å revitalisere dem igjen.

Utfordringen for partene i jordbruksoppgjøret er likevel at etter et tiår med underdekning og potensial for økning i mange sektorer i norsk jordbruk, bremser det nå opp. Internasjonalt har prisene falt tilbake etter forsyningskrisen 2007–2015, og prisnivåene er uvisse framover. I Norge er underskuddet av sau snudd til full dekning, veksten i kyllingforbruk har avtatt og tilbudet av svinekjøtt er vesentlig høyere enn markedet tar unna.

Alt i alt er jo dette positivt i den forstand at markedet er dekket og importen av sau er redusert. Politikken for å øke norsk produksjon har virket. Samtidig er det fortsatt potensial for økt norsk produksjon av fôrhvete, proteinvekster og frukt, grønt og bær, noe også jordbruket har fokusert på i årets krav til staten. Dog representerer potensialet i grøntsektoren relativt begrensede arealer og få bønder, fordi arealet som kreves for slik produksjon kan sies å være indrefiletten av norske jordbruksarealer.

Poteter, grønt, frukt og bær står i dag for tre prosent av den totale arealbruken i norsk jordbruk, men utgjør nær 20 prosent av markedsverdien. Likevel er potensialet begrenset. Både fordi det er lite areal utover det som allerede brukes som er godt nok, og selv ikke grøntforbruket har hatt særlig stigning målt per person siden 2008. Potensialet

ligger primært i å øke norskandelen av forbruket.

De gunstige sykliske forhold som ga høye råvarepriser internasjonalt, stadig bedre kjøpekraft nasjonalt og høy innvandring med økt etterspørsel, er tilbakelagt. Prognosen fra noen år tilbake om seks millioner mennesker i Norge i 2030 og stadig økt jordbruksproduksjon, som preget tenkningen i jordbruket i perioden 2008–2017, er ikke lenger realistisk. Det vil si at høykonjunkturen i bolig, infrastruktur og forbrukermarkedet knyttet til høy total innvandring er over. Hva gjør staten og jordbruket nå?

I praksis betyr dette at skal staten og jordbruket med Bondelaget og Småbrukerlaget komme til enighet, må bruken av budsjettenger økes, framfor å satse på at markedet skal sikre bøndene inntektsvekst. De siste årene har jordbruksoppgjørets andel av statsbudsjettet stabilisert seg rundt 1,1 prosent. Det er neppe mulig å kutte ytterligere hvis vi skal oppfylle det politiske målet om å bruke jordbruksressursene over hele landet. Et fallende antall bønder sliter med å drive hele det norske jordbruksarealet, og arealbruken faller – ikke minst i kornproduksjonen. Trøsten er at siden jordbruksoppgjøret utgjør en liten del av statsbudsjettet, vil små summer i statsbudsjettet kunne gjøre stor forskjell i jordbruket.

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS, KNUTLVAS@GMAIL.COM

I fjor kom Arbeiderpartiet med en forsterkningsplan for jordbruket som AgriAnalyse anslo til å koste om lag tre milliarder kroner. Dette tilsvarer to promille av statsbudsjettet. Et hovedelement er en satsing på fornying av produksjonsgrunnlaget, gjennom drenering og grøfting og stimuli for å øke

produktiviteten på arealet. Videre styrking av virkemidler for å sikre gjennomsnittsbuket over hele landet, herunder sterkt økte investeringsmidler viktige. Gjennom planen kan Norge sikre et styrket jordbruk for neste generasjon.

Nylig la også Sp, med støtte fra SV, Rødt og MDG og prinsipiell støtte fra Ap, fram et forslag om å ha en målsetting om å heve selvforsyningen (korrigert for fôrimport) til 50 prosent i 2026. Norges gjennomsnittlige selvforsyningsgrad på rundt 40 prosent er blant de laveste av industrilandene. Kun Japan ligger lavere. Disse to initiativene samlet ligner jo svært

«Skal inntektsfallet i jordbruket møtes og beredskapen økes, krever det både penger og politikk»

FAKTA

Jordbruksoppgjøret:

■ I dag legger staten frem sitt tilbud i årets forhandlinger med bondeorganisasjonene. Forhandlingene skal være avsluttet 17. mai.

■ I denne teksten argumenterer Christian Anton Smedshaug for at vi bør styrke vår eksisterende produksjon over statsbudsjettet, senke import og målrette investeringer mot gjennomsnittsbruket i Norge. I tillegg bør vi bygge opp igjen beredskapslagre.

■ Smedshaug har en doktorgrad i økologi og er leder av analysebyrået AgriAnalyse.

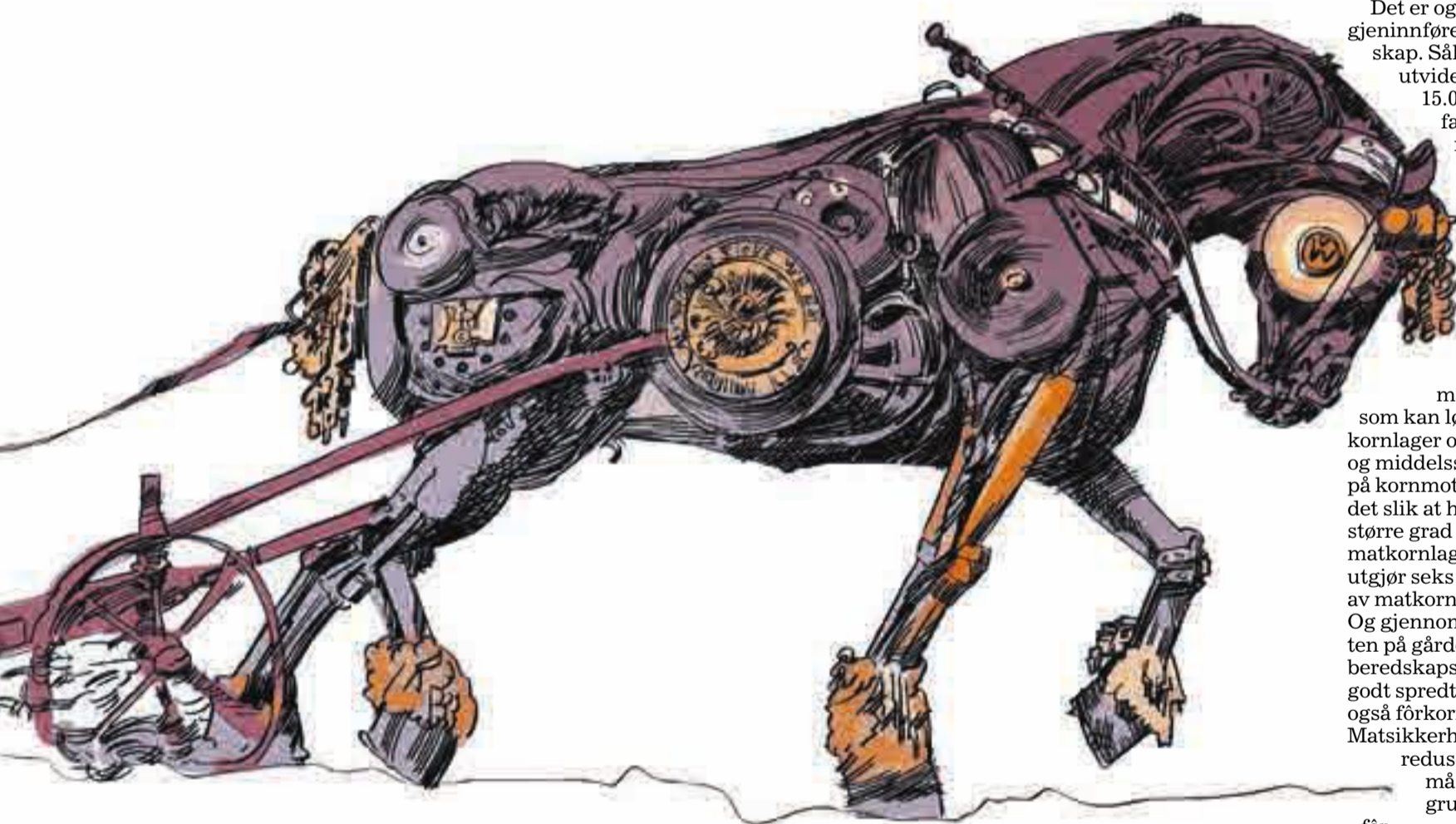

Kjære restaurantgjest på Credo: Tenker du på at uten råvarene fra gården på Fannrem, hadde de kanskje ikke hatt en stjerne i Michelin-guiden?

TRYGVE LUNDEMO | ADRESSEAVISEN 4. MAI

hun pløye dypere i statskassa og investere i økt selvforsyning.

re sjansse

ny kunnskap. Dyreholdet kan også utvikles gjennom bedre overvåking av beitedyr og øke investeringsnivået i husdyrholdet.

Det er også på tide å gjeninnføre en reell beredskap. Sårkornlageret utvides fra dagens

15.000 tonn til i hvert fall 50.000 tonn eller rundt to tredjedeler av årlig behov.

Sårfrølager bør innføres, noe som fjorårets tørke viste da grasfrøtilgangen ble vanskelig i etterkant. Og ikke minst

matkornlager, noe som kan løses ved å utvide kornlager og tørking på små og middelsstore gårdsbruk og på kornmottakene på Østlandet slik at havnesiloene i større grad kan brukes til matkornlager. Et lager som utgjør seks måneders forbruk av matkorn bør være et mål. Og gjennom å øke kapasiteten på gårder og mottak, vil beredskapslageret også være godt spredt. På lengre sikt bør også førkornlager opprettes. Matsikkerheten blir sterkt redusert om husdyra må slaktes ned grunnet mangel på fôr.

på opptrappingsplan for jordbruket. Spørsmålet er i hvilken grad flertallsregjeringen vil nærme seg dette. Uansett er tida moden for å satse på å forbedre eksisterende produksjon, når det er begrenset mulighet til å øke produksjonsvolumene.

Det er mye å ta tak i, men her ligger også Bollestadts mulighet: å bruke dagens markedsituasjon og debatt til å skape rammene for morgendagens jordbruk. Bruken av norske ressurser må økes, inn- og utmarksbeite utnyttes bedre og importen av kraftfôrråvarer senkes. Det innebærer en sterk satsing på produksjonsgrunnlaget i gras- og kornområdene gjennom grøfting,

drenering og vanningsanlegg.

Det er viktige tiltak for klimatilpasning som må følges opp med tiltak for å øke bruk og produksjon av fornybar energi på gårdsbrukene, særlig til tørking og etter hvert også til drivstoff. Mer og bedre grovfôr og mer dyrking av norske proteinvekster som raps og bønner, samt en balansert melkeavdrått, er en nøkkel til å senke behovet for import av proteinråvarer. Økte beitebruk i utmarka kan stimuleres blant annet gjennom ny teknologi som digital sporing og virtuelle gjerder. På sikt kan norsk proteinproduksjon også skje gjennom andre kilder, som det jobbes med ved forskningscenteret «Foods of

Norway» hos NMBU.

Videre må investeringsmidlene økes og målrettes mot gjennomsnittsbruket over hele landet, slik at Norge viderefører en struktur som gjør at vi kan utnytte ressursene i vårt varierte land og opprettholde familiejordbruket. At det er lønnsomhet i å fornye små og mellomstore melkebruk over hele landet i forbindelse med løsdriftskravet i 2034 og ikke minst nye krav for storfehold fra 2024, er helt avgjørende for beiting, setring og god arealbruk over hele Norge. Presisjonsjordbruk, med tilpasset såing, gjødsling og sprøyting vil gi oss høyere arealavkastning og mindre miljøpåvirkning.

Det kan legges til rette for ytterligere lokal foredling og knoppskyting gjennom et nytt verdiskapingsprogram for råvareforedling, men også energiproduksjon på gården. Jordbruket må rustes både for økte klimarelaterte produksjonsutfordringer og lavest mulig utslipp.

Gjennom en ny grønn visjon kan jordbrukspolitikken forsterke bruk av norsk areal og mindre import og dermed også større produksjon av fellesgoder som kulturlandskap, biologisk mangfold, levende bygder og åpen utmark. Og ikke minst utvikle dyreholdet gjennom dyrevelferdsprogrammer for å møte nye krav og fase inn

Skal inntektsfallet i jordbruket møtes og jordbruket økologiseres og beredskapen økes, krever det både penger og politikk. Da må jordbruksmodellens virkemidler styrkes, viljen til å bruke budsjett økes, mulighetene i importvernet utnyttes og ordningene i større grad rettes mot gjennomsnittsbruket.

Det går mot et særs spennende oppgjør – og det er høyst uvisst om partene vil komme fram til en enighet innen den selvpålagte fristen når hornmusikken klinger på Karl Johans gate om morgenen 17. mai.

Christian Anton Smedshaug
christian.anton.smedshaug@agrianalyse.no